

ANNA CETERA-WŁODARCZYK • ALICJA KOSIM

Polskie przekłady Shakespeare'a w XIX wieku

Część I • Zaroby, strategie, recepcja

Warszawa 2019

VII. Mściław Karski (1835–1908)

Antoniusz i Kleopatra (1874)

Sylwetka tłumacza

Mściław Karski (1835–1908) urodził się w Pomiechowie (gmina Pomiechówek, woj. mazowieckie) w rodzinie ziemiańskiej^[1]. W 1860 r. w Warszawie ożenił się z Gabrielą Podoską (1830–1889), miał dwóch synów: Zygmunta (ur. 1861) i Karola (ur. 1867). Posiadał tytuł młodszego szambelana dworu rosyjskiego, mieszkał prawdopodobnie w majątku w Pogorzeli (gmina Siennica, woj. mazowieckie)^[2].

W materiałach dotyczących historii dworów ziemiańskich zachowały się plotki o romansie żony Karskiego z carem Aleksandrem II, który miał być biologicznym ojcem urodzonego w 1861 r. Zygmunta. Ten ostatni, zapalony podróżnik, ożenił się Wincentyną Koskowską i osiadł w odziedziczonym przez nią pałacu w Chrząsznem^[3].

Nazwisko to (bez imienia) pojawia się również w listach Felicjana Faleńskiego w związku z nieudaną próbą założenia w latach 1870–1871 czasopisma literackiego „Figaro”, którego redakcję mieli tworzyć Karol Chłapowski, Zygmunt Sarnecki i Mściław Karski. Przedsięwzięcie miało wesprzeć rozwijającą się karierę Heleny Modrzejewskiej, w owym czasie nieco osamotnionej w środowisku stołecznym. Józef Szczublewski (cytując list Felicjana Faleńskiego) w następujący sposób opisuje rozbudzone nadzieje na własną gazetę Modrzejewskiej:

Karol [Chłapowski] wchodzi do trójosobowej redakcji naczelnej nowego
dziennika, którego pierwszy numer ma się ukazać w lipcu. Projekt i tytuł

^[1] Dane biograficzne za *Wielką Genealogią* Minakowskiego, <http://www.sejm-wielki.pl/b/9.503.198> [18.08.2018]. Ponadto *vide* nekrolog z 16 maja 1908 r. w „Kurierze Warszawskim” nr 135, s. 7.

^[2] Wzmianka w „Kurierze Warszawskim” nr 94 z 25 kwietnia 1863 r. o wyjeździe Mściława Karskiego do Pogorzeli.

^[3] *Cf* *Rodzina Koskowskich i Karskich*, <http://www.palacwchrzesnem.pl/koskowski> [30.10.2018].

wymyślił chyba sam Karol. (...) Podanie o koncesję do Petersburga wnoszą chyba w grudniu. Prawie nic nie posiadający ziemianin i nic nie piszący literat Chłapowski oraz rzeczywisty literat i ziemianin Sarnecki mają ambicje stworzyć pismo „przeważnie literackie”, możliwie liberalne w poglądach społecznych, ba! nawet politycznych godne swego tytułu: „Figaro”. Jak w Paryżu. Marzyciele. Nawet przyjaciel Faleński nie wierzy: „Skład jego redakcji jednak (Sarnecki, Chłapowski, Karski) nie zdaje się wróżyć mu świetnego ani długiego powodzenia”^[4].

Faleński pisze też o wielkich nadziejach związanych z uzyskaniem koncesji na nowe czasopismo „Figaro” w liście do Karola Estreichera z 3 października 1871 r., podkreślając nikle szanse i wielkie koszty, które już poniesiono „bez nadziei najmniejszego zwrotu”^[5]. Miesiąc później wiadomo już, że czasopismo nie uzyskało koncesji.

Ponadto w „Bibliotece Sarneckiego” zachował się rękopis Młcisława Karskiego: tłumaczenie nigdy niewystawionej sztuki *Małe podłości życia* Auguste’a Aniceta-Bourgeoisa i Pierre’a Henri’ego Adriena Decourcelle’a^[6]. Jest to typowa paryska komedia bulwarowa z akcją osadzoną w uzdrowisku w Pirenejach, gdzie obyczajową intrygę wieńczy podwójny ślub głównych postaci.

Strategia przekładu

Brak informacji o tym, czy różnorodne ambicje literackie Młcisława Karskiego były poparte studiami lub doświadczeniami zdobytymi za granicą. Niewątpliwie jednak należał on do ścisłego grona wielbicieli talentu Heleny Modrzejewskiej i to prawdopodobnie jej potrzeby repertuarowe

^[4] Józef Szczublewski, *Modrzejewska. Życie w odstonach*, Wydawnictwo W.A.B., Warszawa 2009, s. 121.

^[5] Karol Estreicher, *Korespondencja Karola Estreichera z Marią i Felicjanem Faleńskimi: 1867–1903*, z autografu wydała i komentarzem opatrzyła Jadwiga Rudnicka (red. nauk. Bogdan Horodyski), Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo PAN, Wrocław 1957, s. 104.

^[6] Auguste Anicet-Bourgeois, Pierre Henri Adrien Decourcelle, *Małe podłości życia*, tłum. Młcisław Karski, rękopis z Biblioteki Zygmunta Sarneckiego, sygn. 1094, <http://www.wbc.poznan.pl/dlibra/docmetadata?id=405046&from=publication> [30.10.2018].

zdecydowały o wyborze dramatu Shakespeare’a. W 1871 r. Helena Modrzejewska zapowiadała, że w kolejnym sezonie zagra Kleopatrę, do premiery takiej jednak nie doszło. W 1874 r. Mścisław Karski wydrukował w „Kłosach” *Antoniusza i Kleopatrę* i być może był to przekład planowany na niedoszłą prapremierę. Nawiasem mówiąc, do prapremiery takiej, z Heleną Modrzejewską w roli Kleopatry, doszło dopiero w 1880 r., w Warszawie, na podstawie tłumaczenia Leona Ulricha.

Karski tłumaczył Shakespeare’a nierymowanym trzynastozgłoskowcem, zachowując podział na prozę i wiersz. Jego tłumaczenie jest zrozumiałe, jednak rytm wiersza zakłócają częste przerzutnie i szyk przestawny. Wiele obrazów ulega złagodzeniu lub uproszczeniu, brakuje też precyzji w przekładzie hiperbolicznych obrazów i retoryki sztuki. Dużo lepiej wypadają fragmenty prozą, gdzie Karski zachowuje logikę i spójność dialogów, nie cenzuruje podtekstów erotycznych. Odniesienia kulturowe zwykle neutralizuje przez omówienie, co wskazuje, że jego tłumaczenie powstało istotnie z myślą o scenie.

Recepcja przekładu

Tłumaczenie Karskiego, które było drugim (po opublikowanym w 1872 r. w Paryżu tłumaczeniu Krystyna Ostrowskiego) przekładem *Antoniusza i Kleopatry*, nie doczekało się żadnych recenzji.

Jesienią 1874 r., pisząc przedmowę do zbiorowej edycji *Dzieł dramatycznych* Williama Szekspira, Józef Ignacy Kraszewski wyjaśnia okoliczności, jakie przesądziły o skorzystaniu z pracy tylko trzech tłumaczy, mimo istnienia również innych spolszczeń. W tym właśnie kontekście opisuje tłumaczenia „p. K...”, jako niepozbawione „sumienności i talentu”¹⁷¹. Wzmianka ta nie identyfikuje autora przekładów, ale prawdopodobnie chodzi tu o Jana Komierowskiego, autora dziesięciu przekładów publikowanych w latach 1857–1860.

¹⁷¹ Józef Ignacy Kraszewski, *William Shakespeare (Szekspir)* [w:] William Shakespeare, *Dzieła dramatyczne Williama Shakespeare (Szekspira)*: wydanie ilustrowane ozdobione 545 drzeworytami, tłum. Stanisław Koźmian, Józef Paszkowski, Leon Ulrich, z dodaniem życiorysu poety i objaśnień pod red. Józefa Ignacego Kraszewskiego, T. 1, *Dramata*, Spółka Wydawnicza Księgarzy, Warszawa 1875 (s. I–XXX), s. XXIX.

Z kolei Henryk Biegeleisen – w przedmowie do redagowanego przez siebie wydania zbiorowego przekładów dzieł Shakespeare'a (Lwów 1895–1897) – pisze:

W tomie drugim mieszczą się tragedie rzymskie: „Koriolan” i „Juliusz Cezar”, w przekładzie Paszkowskiego, tudzież „Antoniusz i Kleopatra” w tłumaczeniu K. Ostrowskiego. W tym ostatnim przywróciłem miejsca pisane przez Szekspira prozą, a oddane przez tłumacza wierszem, podług oryginału i przekładu Mścisława Karskiego. Za pozwolenie zaś korzystania z przekładu Ostrowskiego, składam serdeczne podziękowanie Zarządowi fundacji stypendyjnej jego imienia^[8].

Tym sposobem Biegeleisen tworzy bezprecedensową hybrydę dwóch różnych przekładów, przy czym w tomie drugim serii, gdzie umieszcza *Antoniusza i Kleopatę*, nie powtarza już informacji o kompilacji, przypisując całość tłumaczenia Krystynowi Ostrowskiemu. Przekład Mścisława Karskiego, poza tym osobliwym przypadkiem zawłaszczenia fragmentów tekstu, nie był wznawiany i nigdy nie trafił na scenę.

Bibliografia przekładów

[William Shakespeare], *Antoniusz i Kleopatra. Tragedya Szekspira, w pięciu aktach*, tłum. Mścisław Karski, „Kłosa” 1874, nr 451, s. 122–124; nr 452, s. 137–138; nr 453, s. 158–160; nr 455, s. 179, 182; nr 458, s. 233–235; nr 459, s. 251; nr 460, s. 271–272; nr 461, s. 275–279; nr 462, s. 300–301; nr 463, s. 313–315; nr 464, s. 332–333; nr 465, s. 342–343.

^[8] Henryk Biegeleisen, *Od wydawcy* [w:] *idem* (red.), *Dzieła Williama Szekspira*, T. 1, *Tragedye*, Księgarnia Polska, Lwów 1895 (s. I–VI), s. IV–V.